

Old Grog Edward Vernon (schilder: Thomas Gainsborough).

0,5 promille

Alles goed en wel, maar het Happy Hour kan ook weer niet te happy zijn, want meer dan 0,5 promille alcohol mag er niet in uw bloed zitten wanneer u vaart. Dat komt overeen met één tot twee glazen alcoholische drank, afhankelijk van uw leeftijd en lichaamsgewicht. Uiteraard mag dat ook niet wanneer u wat sterke drank inneemt om warm te blijven op een koude dag. Bovendien helpt dat niet, integendeel. De KNRM zegt hierover: 'Alcohol, vooral sterke drank, brandt in de keel en geeft daarom even een warmtesensatie. Doordat de haarvaten vlak onder de huid open gaan staan, koelt uw bloed juist extra af en daalt uw lichaamstemperatuur.' De KNRM beveelt wel aan om alcohol aan boord te hebben, in een sterkte van zeventig procent zelfs. Maar dan in een kleine flacon in de verbanddoos, bedoeld voor het ontsmetten van wondjes.

En de niet-sturende opvarenden dan? Die moeten bedenken dat alcohol niet bevorderlijk is als ze verschoond willen blijven van zeeziekte. En mocht u nog eens bij de Marine willen gaan varen: de hoogste baas van de Marine kondigde enkele jaren geleden af dat er moet worden 'geblazen' aan boord van de marineschepen; er waren te veel incidenten aan boord geweest met beschonken marinepersoneel.

AANGESCHOTEN ZEILERS

DRANK EN ZEILEN, GAAT DAT SAMEN? JA. AL EEUWENLANG EN OM DIVERSE REDENEN, WAARVAN HET TEGENWOORDIGE HAPPY HOUR IN DE HAVEN NA EEN DAG ZEILEN ER MAAR ÉÉN IS. EEN RONDJE HISTORIE.

Er is voldoende bier te krijgen in The Old Brewery in Londen.

Mijn zoon wordt ruw aangesproken door een woest uitziende man. "Hier joh, drink wat van me!" Het is geen vraag, maar een opdracht. De man heeft duidelijk als doel mijn zoon in deze donkere kroeg in hartje Amsterdam dronken te voeren. Gelukkig maakt de kroeg onderdeel uit van de Amsterdam Dungeon en biedt de man slechts een levende voorstelling van hoe het er in de V.O.C.-tijden aan toeging bij het ronselen van bemanning. Voor je het wist werd je wakker aan boord van *Batavia*, op weg naar het gelijknamige eiland om arak in te nemen, een sterk alcoholische palmsapdrank. Zo stroomt er door de eeuwen heen niet alleen zout water, maar ook heel wat alcohol door de aderen van zeelui. Je kunt geen shantykoor horen zingen of de *drunken sailor* komt voorbij. Hoe is dat eigenlijk zo gekomen?

EERSTE LEVENSBEOEFTE

De Hollandse schepen die in vroeger eeuwen lang onderweg waren naar hun handelsbestemmingen moesten nogal wat voorraden eten en drinken meenemen om de tocht te kunnen vervolmaken. Drinkwater werd opgeslagen in houten vaten, wat de houdbaarheid niet ten goede kwam. Om de ergste vervuiling tegen te gaan, werd er weleens wat azijn aan toegevoegd. Dat was niet tot genoegen van de opvarenden. Daardoor kwam er al snel een ander goedje in beeld: bier. Door de bereidingswijze en de in het bier aanwezige alcohol was dat langer houdbaar dan water. Hoe meer alcohol, hoe minder bederf – het bier werd later dan ook op zijn beurt vervangen door jenever. Niet alleen de Hollanders dronken alcohol aan boord. Hollandse zeelieden die hun jenever meenamen naar Engeland hoorden hun drank daar *giniever* genoemd

Meer alcohol, minder bacteriën; dat was natuurlijk een stuk veiliger

Saturday night at sea, Thomas Dibdin.

Zeelui laten het zich op deze aquarel van William Henry Pyne goed smaken.

Mayflower zonder bier

Mayflower vertrok in 1620 met 130 opvarenden vanuit Engeland richting de Nieuwe Wereld. In het Engelse Plymouth werd drinkwater ingenomen, maar dat bleek al snel vervuild te zijn. Toen ook het weer nog tegenzat en de reis langer duurde dan gepland, raakten de voorraden uitgeput – en de opvarenden ook. Van hen was op zeker moment door scheurbuik en andere ziektes nog maar de helft in leven. Toen langs de Amerikaanse kust ook het bier opraaakte, moest er land worden aangedaan. Het oorspronkelijke plan was om verder naar het zuiden door te varen, maar een gebrek aan bier heeft er dus voor gezorgd dat de Amerikaanse nederzetting Plymouth (genoemd naar de Engelse haven van vertrek) ligt waar die nu ligt en niet zuidelijker.

Old Royal Naval College in Greenwich.

worden. Het drankje, verbasterd tot gin, vond gretig aftrek aan de overkant van de Noordzee. Dat smaakte naar meer. En dat kwam er ook, toen de Engelsen in 1655 het eiland Jamaica veroverden. Dat was rijk aan suikerriet en dus ook aan rum. De dagelijkse gallon (4,5 l) bier werd vervangen door een halve pint (0,3 l) rum.

GROG

Meer alcohol en daardoor minder bacteriën, dat was natuurlijk een stuk veiliger. De Britse viceadmiraal Edward Vernon dacht daar in 1740 duidelijk anders over. Hij zag dat de drank aan boord nu zelf weliswaar langer houdbaar was, maar dat de consumptie hiervan de houdbaarheid van de zeelui niet echt ten goede kwam. Hij verordonneerde dat de rum vanaf dat moment moest worden aangelengd met water, in een verhouding 1:4. (Dit werd getest door buskruit in de rum te doen en er een vergrootglas op te zetten. Ontvlamde het buskruit niet meer, dan zat er genoeg water in de rum.) Vernon stond erom bekend dat hij altijd in een jas liep van een zijdeachtige stof, genaamd grogram. *Old Grog* werd dus zijn bijnaam en grog was sindsdien de naam voor de verdunde rum, aangevuld met suiker, gemalen kaneel en wat citroensap. Niet alleen hield de grog nu het drinkwater schoon, er kon indirect zelfs een dodelijke ziekte mee worden voorkomen, die zeelui eeuwenlang had geteisterd en uitgemoord. Door een lepel citroen- of limoensap aan de dagelijkse portie grog toe te voegen werd scheurbuik verslagen en konden de zeelui verdergaan met varen. Deze eenvoudige oplossing gaf de Britse zeelui de bijnaam Limeys.

MULTITASKER

Rum en grog waren niet alleen goed voor de hygiëne, het waren echte multitaskers. De scheepsarts rekende

het bijvoorbeeld tot zijn onmisbare instrumentarium bij het uitvoeren van operaties. Niet voor zichzelf, mag je hopen, maar om zijn patiënt mee te verdoven. Een paar extra rantsoenen rum deden het afzetten van een been of arm wat minder voelen. De meeste zeelui hadden trouwens geen doktersvoorschrift nodig om zichzelf te verdoven met overdadige hoeveelheden sterke drank. Op lange reizen kon de verveling flink toeslaan en drank kon helpen om weg te dromen. Tijdens een roes kon men even ontsnappen aan het soms saaie maar vaak ook harde leven op zee. De officieren deelden het zelfs uit om muiterij in de kiem te smoren. Een extra portie grog kon de gemoeieren weer wat tot bedaren brengen. Hoewel dat natuurlijk slechts duurde tot de volgende potentiële uitbarsting.

Engelsen zijn een volk van traditie. Het was dan ook pas in 1970 dat de gewoonte van het dagelijkse rantsoen grog tot een einde kwam. Het was blijkbaar eindelijk duidelijk dat dronkenschap en het bedienen van zware machines meestal niet zo goed samengaan. Op 31 juli 1970 werden op diverse Engelse schepen schijnbegrafenissen van de gewoonte gehouden: een laatste vat rum werd overboord gemikt, gadeslagen door likkebaardende zeelui, getooid met een rouwband om hun arm om hun verdriet kracht bij te zetten. Een mooie plek om lijfelijks iets van die verbondenheid tussen drank en marine te ervaren is het Maritime Museum in Greenwich, Londen. Een van de vele monumentale gebouwen op het terrein van Maritime Greenwich is het Old Royal Naval College. Dat was tot 1998 in gebruik als een tehuis voor gepensioneerde zeelui van de Engelse Marine. The Old Brewery, de bierbrouwerij die sinds 1717 in hetzelfde gebouw is gevestigd, voorzag de inwonenden al die tijd van hun dagelijkse rantsoen bier. De logistiek was goed gere-

Spreekwoorden

Aangeschoten zijn: half dronken zijn. De website Vaartips.nl zegt hierover: "[Men kreeg een] extra rantsoen sterke drank als beloning voor zwaar werk. De borrel werd verstrekt op het achterdek bij bezaansmast en waar het volk alleen maar kwam om de bezaanschoot aan te halen.

Pimpelen: stevig doordrinken. Het pimpeltje was een klein drinkvat, waarin het rantsoen jenever werd uitgeschonken.

Voor Pampus liggen: uitgeteld zijn, van vermoeidheid of door overmatig eten en/of drinken (onzetaan.nl).

Door de ondiepte Pampus ten oosten van Amsterdam moesten daar vroeger veel schepen op hoog water wachten om te kunnen passeren. Om de tijd te doden werd er veel gedronken, met een uitgetelde bemanning als gevolg.

Sailorsongs

De website www.sailorsongs.com biedt meerdere varianten van drinkliederen, zoals *All for me grog*, *Farewell to grog*, *In heaven there is no beer (that's why we drink it here)*, *Whiskey in the jar* en natuurlijk de onvermijdelijke *Yo ho ho and a bottle of rum* en *Drunken sailor*.

Het refrein van *All for me grog*:
Oh it's all for me grog me jolly, jolly, grog
It's all for me rum and tobacco
I've a spent all me tin with the lassies drinking gin
Oh across the stormy ocean I must wander

Tres Hombres.

De bemanning van Tres Hombres is trots op de uitgeladen rum.

Tres Hombres

Tres Hombres is een brigantijn: een zeilschip met twee masten waarvan alleen de voorste vierkant getuigd is. Naast rum wordt er ook koffie en chocola door haar vervoerd. Belangstellenden kunnen op diverse reizen mee varen.

Zie voor meer informatie www.treshombres-rum.com.

geld, want een pijpverbinding zorgde voor een directe aanvoer. Tegenwoordig kun je als toerist prima terecht in de gemoderniseerde Old Brewery voor een onvervalst Meantime Beer (de naam refereert aan de nulmeridiaan, die er op een steenworp afstand ligt).

HANDEL

Er is van alle kanten goed verdiend aan de varende drankhandel. Niets werkt zo goed op de handel als een verbod, en de drooglegging in de Verenigde Staten van 1920 tot 1933 vormde dan ook een goudmijn voor dranksmokkelaars. Een van de beroemdste smokkelaars van die tijd is Bill McCoy, die langs de kusten van Noord-Amerika drank begon te smokkelen na het failliet gaan van zijn scheepswerf. Zijn bekendheid had hij te danken aan zijn goede reputatie – hij verdunde zijn rum niet stiekem, wat veel andere handelaars wel deden – en aan het voor een dranksmokelaar opmerkelijke feit dat hij geheelonthouder was. McCoy stond niet alleen in het smokkelen, dat tot op zekere hoogte zelfs volledig legaal plaatsvond, zeker vanaf schepen. Het stook- en handelsverbod beperkte zich tot de territoriale wateren, waardoor er vanaf vijf kilometer van de kust rustig met drank kon worden gevaren en gehandeld. Het vaarwater voor New Jersey lag zo vol met ankerende drankhandelaars dat die plek de naam Rum Street kreeg.

Drank heeft ook zijn plek in de iets modernere zeilgeschiedenis. Wat nu de Volvo Ocean Race is, heette eerst de Whitbread Round the World Race. De Whitbread bierbrouwerij was sponsor. Hoeveel bier en andere drank er in de zeventiger jaren op de wedstrijboten doorheen is gegaan is niet officieel bekend, behalve van de Nederlandse Whitbread-legende Conny van Rietschoten: hij verbood drank aan boord. Is het toeval dat hij de enige deelnemer is die de race twee keer heeft gewonnen? (zie ook *Zeilen* 8/2013). Reken maar dat er tegenwoordig tijdens de Heineken Regatta op Sint Maarten heel wat vaderlands bier wordt genoten – maar (hopelijk) pas na het passeren van de finish.

TRES HOMBRES

En nu, vele eeuwen na de opmars van grog aan boord, is rum weer helemaal terug. Sinds 2009 vaart de brigantijn *Tres Hombres* de wereld rond met de wind in haar zeilen en rum in haar buik. Het is de tot leven gekomen dagdroom van drie vrienden, waaronder de twee Nederlanders Jorne Langelaan en Arjen van der Veen. Die droom behelst kort gezegd 'Fairtransport Rum': rum die zeilend wordt opgehaald uit de Carieë, om naar inmiddels meer dan tien Europese landen te vershippen.

Daar kunnen we er eentje op nemen. ●